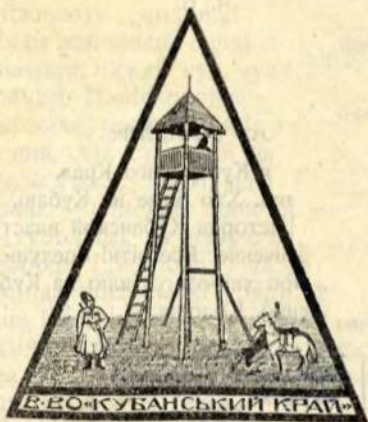

І. Василенко.
Колонія.

Прага 1929.

Видавництво

„Кубанський Край“.

ч. 6.

Досі вийшли :

- ч. 1. Конституція Кубанського Краю.
- ч. 2. І. Василенко. Хто живе на Кубані.
- ч. 3. П. М-й. К історії Кубанської влади.
- ч. 4. Є. Скарбниченко. Всесвітні брехуни.
- ч. 5. Є. С-о. Про хлібозаготівлю на Кубані.
- ч. 6. І. Василенко. Колонія.

О таке „колонія“? Колонія — країна, населення якої або ще не встигло створити своєї державности, або мало її колись та втратило і живе по законах та під управлінням чужої держави.

Країна, якій належить колонія, називається метрополією.

Розрізняють „колонію“ і „напівколонію“. Колонія не має ніяких ознак своєї державности (чужі закони, чужий суд, чужі фінанси та адміністрація). Напівколонія — країна, яка має свою державну організацію (своє законодавство, управління, свій суд, свої фінанси), але все ж перебуває в залежності від другої держави.

У краях — колоніях живе, як місцеве населення (тубольці), не пануючий народ, а чужі йому народи, („інородці“, як називав поневолені народи російський уряд).

Бувша Російська імперія мала такі колонії: Фінляндія, Естонія, Литва, Латвія, Білорусь, Польща, Україна, Дон, Кавказ, Хива, Бухара, Туркестан, Сибір і інші.

З усіх цих колоній тільки одна Фінляндія була напівколонією: вона мала свій окремий законодавчий орган (сейм), свій суд, свої фінанси (але мала російського генерал-губернатора і не могла мати власного війська). Всі ж інші землі,

населені „іногородцями“, були справжніми колоніями та ще й найгіршим їх зразком: управління ними та все господарство їх було в руках метрополії — Росії.

II. ФОРМИ ГНІТУ КОЛОНІЙ ТА ВИЗИСКУ ІХ.

Політичний гніт. Сила цього гніту не завше буває однакова. Метрополія може позбавити населення колонії всіх прав на завідування місцевими справами: вона може призначати в колонії своїх урядовців, поліцію, може брати (примусом) людей у своє військо і посилати воювати, не вважаючи на те, що для населення колонії війна не потрібна; може призначати (без згоди місцевого населення) податки та через своїх урядовців їх збирати та забирати їх собі; може витрачати на потреби колонії лише стільки, скільки їй (метрополії) захочеться і на що захочеться, а не стільки, скільки треба б було в інтересах колонії витратити (може й зовсім нічого на потреби колонії не витрачати); може заводити для населення колонії свої школи (або й ніяких не заводити), в яких діти вчитимуться не на рідній мові, а на мові пануючого народу; може посилати в колонію своїх священників, суддів, виробляти для колонії, без участі колонії, і оголошувати всі закони, по яких населення колонії має жити. Одно слово, метрополія з населенням колонії, може поводитись як їй захочеться.

Дуже часто метрополія дає колонії більші чи менші права на самоврядування, і місцеве

населення прикликається до такого самоврядування. Тут є й може бути багато різних щаблів розвитку таких „прав“; в різних колоніях в ріжній мірі місцеве населення бере участь в управлінні місцевими справами.

Иноді населення колонії має такі широкі права, що й не розбереш, чи то колонія якоїсь держави, чи самостійна, незалежна держава. Як на зразок такої „колонії“, можна вказати на Канаду, чи Австралію, що хоч і входять у склад Британської імперії, але мають свої парламенти й свої уряди і можуть навіть не впускати до себе переселенців із Англії (свої метрополії).

Іноколи буває, що метрополія вчасно не побачить, що колонія вже виросла, в силу вбилася, що з населенням її уже не можна поводитись, як із рабами, і тоді на місці бувшої колонії повстає нова, самостійна, незалежна держава. Яскраві приклади цього:

1) Від Англії з зброєю в руках відокремилася колонія її в Північній Америці (сучасні Північно-Американські З'єднані Штати);

2) В 1917 р. від Російської імперії відокремилися колонії: Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Білорусь, Україна, Дон, Кубанський Край, Грузія, Азербейджан, Армения. (Хотіли, але не встигли відокремитися – Сибір та Туркестан.*)

*) З цих країв зуміли захистити свою самостійність Фінляндія, Естонія, Литва, Латвія та Польща. Решті ж колоній утримати незалежність не пощастило.

Коли схочемо довідатися, в якій же мірі Кубанський Край, як колонія Москви, був покликаний до управління своїми справами, то мусимо зазначити той сумний факт, що він користувався такими правами, якими користується яка-небудь африканська колонія, заселена диким чи напівдиким народом. Кубанський Край, коли розглядати його політичні права, уявляв найжахливіший вид колонії. Справді: „область“ управлялася урядовцем, призначеним із Петербурга, („Начальником Кубан. області і „Наказним атаманом“), що був відповідальним лише перед Петербургом. Ради (парламента) не було. „Отделами“ управляли такі ж самісінькі урядовці — „отдельські атаamani“. Вони перед Краєм теж не відповідали. Станиці, села та аули управлялися ніби-то „зборами“ (радами) та „виборними“ отаманами чи старшинами, а в дійсності і зборами й отаманами розпоряджалися, як хотіли, „отдельські“ отамани. Окремі станиці ні в який спосіб не були між собою з'єднані; гуртом, спільними силами вони нічого не могли робити, щоби добробут свій поліпшити. Народня освіта була в руках Петербурга: директор народних шкіл, інспектори, вчителі, програми шкіл — все це ні в якій мірі від Краю не залежало; населення Кубанського Краю користувалося лише одним „правом“ — утримувати школи на свій кошт. Єпископи, священики, судді, всі урядовці ні в якій мірі від волі населення Краю не залежали та ще й присилалися в своїй більшості

з російських губерній. Всі закони, по яких Кубанський Край жив, а в тому числі і закони про податки та військову службу, не місцеве населення для себе складало, а Петербург. Кубанський Край мусів тільки платити, скільки скажуть, справляти козаків на свій кошт та посылати їх туди, куди звелять. Коротко кажучи, населення Кубанського Краю було поневолене.

Економічний визиск колонії. Дуже часто промисловий чи торговельний капітал колонії належить у значній мірі чи й цілком буржуазії пануючої нації. Метрополія посилає в колонію своє військо, урядовців, а слідком за ними сунуть промисловці. Правительство дбає, щоби промисловцям із метрополії були зроблені всілякі пільги, дуже часто воно їх ставить у кращі умови, ніж їх конкурентів — людей місцевих. Урядовці й буржуазія з метрополії скупчуються по городах колонії. Вони працюють в постійному контакті, підтримуючи одні одних. Через своїх промисловців метрополія використовує для себе всі добра колонії, а по здобуванню цих дібр працює місцеве населення, і, таким чином, значна частина результатів тої праці переходить до людей, що прибули з метрополії. В такий спосіб пануючий народ стає ще дужчим, він ще більше зміцнює свої позиції в колонії, а поневолений народ або просто собі „існує“, або ж, коли чужий капітал дуже вже хижацький, він знесилюється і до боротьби за свою долю стає цілком нездібним.

На Кубані московська буржуазія ще тільки-тільки почала була вбиватися в колодочки, і на неї дуже нарікати не доводиться. Але Москва встигла зробити друге, гірше. Козаки були взяті в такі шори, що ніякої участі в торговельно-промисловому житті Краю не брали: козак майже двадцять років свого життя був спутаний по руках та по ногах військовою службою. Кубань була великою казармою, і тому ніде було взятися місцевим організаторам торговельних та промислових підприємств. Дійсно ж, щоби вести такі справи, необхідно мати право вільно розпорятися собою, своїм часом, своїм майном, взагалі своєю долею. Необхідно бути вільним, а до того ж вільним із роду-в рід, щоби справа неперериваючись розвивалася. А як раз волі, права розпорятися собою, у козаків і не було.*)

*) Може найдеться якийсь кубанець, котрий скаже: невелика біда, — і що цікавого в тій торгівлі? Та й чи личить же козакові таке неблагородне заняття? Такому кубанцеві можна сказати: благородне заняття — торгівля — чи неблагородне, а дуже потрібне; без торгівлі неселення прожити не може. Через це треба говорити лише про те, хто має торгові підприємства для нас організовувати: ми самі, наші люди, чи чужинці. Товар, що на фабриці в Москві купується за 1 карб., кубанському населенню продається за 2 карб. Що ж для нашого Краю вигідніше: щоби карбованець надбавки одержав, і поклав у свою кишеню наш купець, чи щоби той карбованець забрав собі чужий московський купець, для якого Кубань — не рідний край, а пасовисько? Те ж саме можна сказати і про значіння організації своїми силами промислових підприємств.

Гроші та банки. Колонія звичайно не має своїх грошей, а користується тими грішми, які випускає скарбниця метрополії або якийсь банк, що міститься у фінансовому центрі метрополії. У бувшій Росії це був Державний Банк у Петербурзі. Всі інші банки, вся промисловість і торгівля, всі державні та муніципальні (сельські, станичні, городські, земські) установи користувалися тими грішми, які випускав цей Банк. У руках цього банку були життя та смерть господарства кожного з країв, що входили в склад бувшої Росії. Через цей Банк правительство Російське могло, коли б захотіло, цілком знищити ту чи іншу галузь господарства в тій або іншій своїй колонії.

Яке велике значіння має державний банк, що випускає гроші (емісовий банк), як зброя для економічної політики, можна бачити на прикладі Дону під час війни з большевиками. Коли большевики захопили Петербург, у Державний Банк перетворено було Ростовську (на Дону) Контору (відділ) Російського Державного Банку. Ця контора і почала випускати гроші („донські“), себ-то робити те, що раніше робив Російський Державний Банк (у Петербурзі). Грошей ця Контора випускала стільки, скільки треба було Дону. Отже, була можливість обслуговувати в повній мірі потреби донської промисловости та торгівлі, а також задовольняти всі потреби Донської держави. Не так зробила Кубань. Замість того, щоби в надзвичайних обставинах того часу (під час боротьби

за своє існування) організувати свій емісовий банк, наш край пішов у квартиранти до „старшого брата“, себ-то було вирішено користуватися тими грішми, які випускав Донський Банк. І сталося, що Кубанський Край, як старець який простягав руку та вимолював у Дона потрібні йому гроші, а Дон та Добрармія любісенько собі скуповували на Кубані все, що тільки можна було скупити. (На початку 1920 р., коли емісовий банк перейшов із Ростова в Новоросійськ, Кубанське правительство, потребуючи грошей, зазнало чимало коверзувань ген. Денікіна.)

Розуміють значіння емісового банку і сучасні господарі на Кубані московські большевики. Вони привозять на Кубань кулями свої паперові гроші, „купують“ хліб та й продають його за кордоном (або годують тим хлібом своє московське населення). А кубанці віддаючи свій хліб, одержують папірці, на які мало що й купиш.

До большевиків у Катеринодарі, Армавірі, Майкопі, Єйську та Новоросійську були відділи Державного Банку та сотні (по цілому Краю) державних ощадних кас, які висмоктували з Краю грошові збереження та переганяли їх до Петербурга. (Частина цих коштів розміщувалася у формі кредиту, розуміється, й на Кубані, але за значно вищий відсоток: Банк та ощадні каси платили населенню 3—4⁰/₀, а брали з нього пересічно 7—8⁰/₀; різниця йшла в Петербург.)

Крім Державного Російського Банку, на Кубані розташувалися були ще й 6 російських

банків (Русско-Азиатський, Русський для зовнішньої торгівлі Банк, Русський торгово-промисловий Банк, Волзько-Камський, Азовсько-Донський, Московський Народний). Всі вони мали свої філії в Армавірі та Новоросійську, 5 в Катеринодарі, більшість в Єйську та Майкопі.*)

Всі вони прийшли на Кубань із Москви та Петербурга, щоби переганяти в Росію або капітали, або банківський заробіток по кредитуванню населення. Капітали, які йшли з Кубані через каси цих банків, ставали в Росії на службу російської торгівлі та промисловості, а $\frac{0}{0}\frac{0}{0}$, які ці банки брали, попадали в кишені російської буржуазії.

Для Кубані шкода була не тільки в тому, що доходи від операцій по кредитуванню кубанського населення та капітали кубанські йшли з Краю. Ні, тут ховалося ще й інше лихо, ще й інша шкода, на перший погляд може й непомітна, але дуже й дуже велика.

„Танцюй, враже, як пан каже.“ Так і тут. В чийх руках банк, той і „пан“, той і каже: 1) на що він хоче, а на що не хоче позичити гроші, та 2) за який відсоток.

В Петербурзі, а не на Кубані вирішувалося, за який процент треба позичати кубанцям гроші

*) Кубанські кооперативні т-ва мали де-яку кількість акцій Московського Народного Банку; але відносини між цим банком та кубанськими т-вами ніколи не були щирими; цей „кооперативний банк“ також дбав, щоб кубанські кооперативи були розпорошені, як царський Петербург дбав про те, щоби кубанські станиці були роз'єднані.

та на що саме можна позичати. Ясно, що коли відсоток дуже великий, такий, що його господарство не витримає, то позички не візьмеш, хоч би її й давали. Не візьмеш її й тоді, коли не схочуть дати. Чи так, чи сяк, а ясно, що кожний, хто хоче розпочати чи поширити своє підприємство і потребує банківського кредиту, попадає цілком у лабету банків. Банк може поставити на ноги, але він же, відмовивши в кредиті або призначивши високий процент, може не дати й дихнути. Це — одно з пояснень того, чому кубанці тільки сіяли хліб, випасали худобу, рубали ліс і т. д., взагалі більше ходили коло того, що сам Бог давав. Для Москви було дуже вигідно, щоби кубанське населення знало лише військову службу та порпання в землі, і тому вона, щоби залишитися командиром над економічним життям Краю, використовувала для цієї цілі такий тихий та некрикливий, але „добре працюючий“, апарат, як апарат банківський.

Залізниця. Щоби приборкати колонію та в найповнішій мірі висмоктувати з неї всі добра, метрополія може використати, між иншим, і залізницю, відповідно скерувавши будівництво її.

Залізниця метрополія будує так:

а) щоби насамперед вони сполучали найкоротшим шляхом всі колонії з центром метрополії (з столицею);

б) щоби окремі частини тієї чи іншої колонії, по можливості, не сполучалися простим і найкоротшим шляхом в одно ціле;

в) щоби окремі колонії, по можливості, не мали між собою прямого короткого сполучення.

Подивімося на мапу залізниць Чехії, яка входила до Європейської війни в склад Австро-Угорщини. Територія її кілька разів пересікається залізницями впоперек, а кожда лінія йде до Відня (столиця Австрії), але немає ні одної залізниці, яка давала б пряме сполучення вздовж Чехії.

Погляньмо на мережу залізниць Росії. Всі вони в найкоротшому напрямку сполучають „окраїни“ (себ-то колонії) з Москвою: треба ж із колоній забирати сировину, відвозити її в Московщину, де вона переробляється, а потім у виді готових виробів повертається тим же шляхом назад у колонії на продаж „іногородцям“.

Щоб унеможливити більш-менш живий зв'язок, напр., між Україною та Кубанью, мережа залізниць була збудована так, що з Катеринодару до Києва треба їхати щось 3 дні (круговий шлях, багато пересадок), а з Катеринодару до Петербурга (через Москву) можна доїхати за 2 дні.

Маючи в своїх руках владу, розпоряжаючися водяним та залізничним транспортом, метрополія може ще і в інший спосіб ці шляхи використати для економічного поневолення народів. Вона може одверто не примушувати населення колонії возити свої продукти на продаж неодмінно на той, а не інший ринок, але вона може так скласти тарифи (розцінку плати за перевіз), що населення колонії ніяк не зможе ба-

жання метрополії не виконати: буде продавати свої продукти туди, куди захоче метрополія. І справді, коли, скажім, за 100 верст по дорозі на Одесу треба буде заплатити в п'ять разів більше, ніж за ті 100 верст по дорозі на Москву, то хто ж буде возити сировину в Одесу? Ясно, що все повезеться не в Одесу, а в Москву, а ціни на товари буде проказувати не хто, а Москва.

Податки. Звичайнісінька форма, в якій провадиться використання метрополією дїбр колонії та праці її населення, це зтягання грошей у формі податків.

А що цей спосіб дає метрополії, побачимо, коли ознайомимось із такими цифрами. Одна з сучасних колоній Москви Україна мала такі грошові рахунки з Московією протягом 1923—1927 років у справі податків:*)

	Москвою зібрано по- датків на Україні (в круглих мільйонах).	З грошей ви- трачено на по- треби України.	Москва взя- ла на свої потреби.
В 1923—24 рр.**)	491 м. карб.	203 м. карб.	288 міл. карб.
" 1924—25 "	672 " "	293 " "	379 " "
" 1925—26 "	964 " "	389 " "	575 " "
" 1926—27 "	1.326 " "	720 " "	606 " "
Разом . . . 1.848 міл. карб.			

Таким чином, від 1923 до 1927 р. 1 мільярд 848 мільйонів карб. залишилося в кишені Москви,

*) Цифри ці подаємо на підставі матеріалів, які є в книжці „Статистичний Збірник. Україна. 1928 р.“ Надрукована книжка в Харкові комуністами.

**) Себ-то від 1 жовтня (октябрю) 1923 р. до 31 вересня (сентября) 1924 р.

пішло на її потреби. Там на ці гроші будуться фабрики, годується населення. Там, дякуючи цьому „заробіткові“, можна з московського населення збирати навіть менші податки і тим поліпшувати його добробут.

Чи не зрозуміло тепер, через що кожний оборонець „єдиної-неділимої“ так ненавидить „самостійників“, людей, котрі борються за визволення свого краю з під чужої влади!

Кубань до війни віддавала Росії кожного року отаких самих „лишків“ біля 20 мільйонів золотих рублів. Щороку вона посиляла метрополії такий „подарунок“.

А що ця сума значить, коли її перевести на щось таке, що можна бачити? Будова Чорноморсько-Кубанської залізниці обійшлася 24 мільйони рублів. Таким чином, коли б Кубань не давала своїй метрополії таких „подарунків“, вона могла би що-року збудовувати собі залізницю, майже таку завдовжки, як Кубансько-Чорноморська.

Один кілометр шосейної дороги коштує приблизно (по цінах, які існують в Чехословаччині):

Звичайне кам'яне шосе 800 карб.

Цементоване шосе 2.000 „

Отже, коли б Кубань щорічний 20-ти мільйонний „лишок“ складала до своєї державної скарбниці, то вона могла би що-року поширювати мережу своїх шосейних доріг: на 25.000 км. звичайних, або 10.000 км. цементованих.

Можна було би побудувати фабрики, пароплави і т. и. Нарешті, коли б не доводилося

посилати „подарунки“, можна було би просто зменшити податки, які населення Кубані в збережаній чи одвертій формі платило, і тим самим збільшити його добробут.

Мало чого не „можна було б“... Але для цього насамперед треба самим складати державний бюджет, самим для себе видавати закони.

Спеціально Московська форма внутрішніх державних позик. Москва вигала ще одну форму збирання грошей, які, як і податки, ніколи населенню не повернуться. Це так звані „добровільні“ державні внутрішні позики. У культурних державах форма цих позичок має між иншим такі ознаки: 1) гроші дає державі (позичає) той, хто їх має, 2) позичають державі ті громадяне, котрі хочуть їй позичити, тоб-то по своїй добрій волі, без примусу. Москва і в себе завела цю форму роздобування коштів, але вона її трошки „змінити“, а саме: 1) Москва „позичає“ не в того, хто має що позичити, а в того, в кого їй захочеться; 2) позички ніби добровільні (на те вони й позички, а не податки), але над головою громадянина С.С.С.Р. в'ється московський карбач, як емблема „добровільности“ — тільки спробуй не позичити; 3) Московська влада дуже добре знає, що державні „позички“ ніколи не буде населенню сплачено, повернено, але вона все ж „позичає“ й „позичає“.

Таким чином, московські „добровільні“ державні внутрішні позички є не що инше, як особливий вид звичайнісінького грабування.

Використовування фізичних сил населення колонії на потреби метрополії. Населення колонії, політично поневолене, примушено свої фізичні сили чи в виді „гарматного м'яса“, чи в якійсь іншій неприкритій формі віддавати метрополії на її потреби та для її цілей, що часто нічого спільного з інтересами колонії не мають. Іде воно з примусу до війська народа-пана і гине масами під час війн, які метрополія веде за поширення своєї території, за поневолення інших народів. Або масами, як худоба, воно переганяється на нові місця, чи мобілізується на різні державні роботи. У такий спосіб досягається того, що колонія обезлюднюється й знесилюється, а метрополія впоряджується, прикрашається, багатіє. Згадаймо один нам найближчий приклад. Коли Україна стала московською колонією, Московський царь Петро I тисячами почав забирати українських козаків до свого війська, гнав їх на осушування болот, на яких він будував Петербург, на роботи по проведенню каналів та на будування фортець. Козаки гинули масами (Петром I було зігнано з України на різні роботи понад 300.000 душ; для тих часів це була колосальна кількість; з цих невільників половина загинула, решта ж повернулася до-дому каліками).

Що робилося на Кубані — ми всі дуже добре знаємо. Мужське населення „служило“, вся країна була воєнним табором; всі думки населення були з'осереджені тільки коло військової

служби; величезна частина добра козацького, а часто всі його достатки вкладалися (краще сказати — викидалися) на „справку“. Ніхто ще не підрахував, скільки загинуло кубанських козаків за 130 років існування Куб. Коз. Війська у війнах з турками, німцями, китайцями, японцями, черкесами, поляками, французами, хивинцями, персами, курдами, текинцями, та скільки добра свого на потреби цих війн і взагалі на військову службу Кубань поклала. (А хіба ж хоч одна з цих війн потрібна була Кубані?)

Експропріяція території і природних багатств колонії. Часто метрополія відбирає силою (експропріює) у населення колонії його землі, води, ліси, підземні скарби (вугілля, нафту, різні руди).

Чи не було чогось подібного й на Кубані?

На Кубані стара, до-большевицька московська влада перевела дві великих експропріяції (про дрібні не згадуємо):

1) забрала в російську „казну“ величезні простори кубанських лісів (біля 700.000 десятин);

2) відділила від Кубані Чорноморське Побережжя, створивши з нього Чорноморську губернію.

Ліси російська влада не встигла була вирубати, а що до земель Побережжя, то багато їх було роздано та розпродано петербурзьким князям, поміщикам, купцям, та фабрикантам. За для цього Чорноморське Побережжя і було відрізано від Кубані.

А щоби зрозуміти, яке значіння має для Кубані Чорноморське Побережжя, пригадаймо недавнє минуле. Через те, що Краєва Рада не встигла (чи не наважилася) приєднати до Кубанської території Чорноморське Побережжя, воно опинилося в руках Добрармії, яка себе вважала (невідомо, на якій підставі) „наслідницею“ Російської імперії. Це віддало справу зносин Кубані з Європою в її руки: експорт та імпорт Кубані (вивіз товарів за кордон та довіз їх із закордону), в'їзд на Кубань та виїзд із Кубані закордон не могли відбуватися без дозволу Добрармії, а на товари, які ввозилися з Європи на Кубань чи вивозилися з Кубані в Європу, Добрармія накладала мито і таке, яке сама хотіла. Одно слово, Кубань, не маючи Новоросійська, опинилася в мішку. Цей „мішок“ добре дався взнаки Кубані, коли Денікін оголосив економічну бльокаду її (літом 1919 р.).

Духовне пригноблення населення колонії. Може найжахливіше для колонії, це — денаціоналізація (винародовлення) її населення. Це — особливий спосіб визискування поневоленого народу. Денаціоналізація полягає в тому, що метрополія вживає всіх можливих заходів до того, щоби поневолений народ позбувся всіх своїх національних ознак: віри, мови, звичаїв, побуту, способу думання. Денаціоналізація — це визискування не фізичних сил, не одвертий чи прикритий грабунок пшениці, жита, грошей і т. д., взагалі матеріяльних цін-

ностей, ні, при денаціоналізації відбувається грабунок розумових та взагалі духовних сил, які використовуються на потребу народу-пана. Позбавлений природних багатств, поневолений народ не розвивається духовно, бо й коштів для того не має і можливості не має: ні-коло-чого ходити йому та клопотатися, бо всі ті добра, які треба б було добувати, обробляти та збувати, а також всі потрібні для цього струменти та машини перебувають у руках чужинців. Місцеве населення, таким чином, залишається в ролі наймита і, головним чином, по виконанню, хоч і не мудрої, але найтяжчої фізичної роботи. Не розвиваючися духовно, „наймит“ не зможе з'ясувати собі, що діється тепер у світі, що діється з ним, в якому він становищі перебуває, і чого це його обсіли злидні. Инакше сказати, він, забитий та затурканий, не може дати собі ради, не зуміє й знайти шляху до свого визволення. А чим довше він у такому стані перебуває, тим нижче спускається, падає і, нарешті, й зовсім пощезає: почасти він у наслідок злиднів, як то кажуть, вимірає, а почасти вливається в масу пануючого народу, з ним асимілюється (змішується, зливається).

В різних країнах, у різні часи, при різних обставинах по різному ця трагедія поневолених народів відбувається.¹⁾

¹⁾ З московської „практики“, яка найближче нас торкається й яка була надзвичайно великою й різ-

Народ-пан майже завше держить у своїх руках управління колонією; це значить, що вся адміністрація призначається центральною владою; всі школи й церква (церковне управління) знаходиться також у її руках; промисловість, торгівля та транспорт належать чужій буржуазії (чужим капіталістам). Мозок кожної з цих справ завше перебуває в містах. Місто панує над селом, над станицею, над хутором, над аулом, тримає їх у повній від себе залежності. У місті вирішуються всі справи, які торкаються села чи станиці. Село чи станиця схиляє перед ним свою голову. І, як метелики на світ, із села чи станиці рвуться в місто всі ті, що тільки вирватися зможуть. Бо по закутках колонії сумно, темно, там тяжка праця та поневір'яння.

Таким чином, виходці з села чи станиці відриваються від свого народу, забувають рідну мову, горнуть до „панів“, переймають чужі звичаї-обичаї й погляди і починають дивитися на свій народ, як на нижчий, гірший, „мужичий“, соромляться навіть признаватися до своїх і починають всією своєю душею служити „об-

номанітною, згадуємо тут лише два випадки, які дадуть нам можливість добре собі уявити, що то за „практика“ була. Зруйнувавши Запорозьку Січ, Москва частину козаків повернула в кріпаки, частину примусила тікати світ-за-очі, а землі козацькі роздала московським панам. Або, „замиривши“ кавказьких горців, вона примусила величезну масу населення (біля 500.000 душ) тікати в Туреччину.

щему делу“.¹) Усі такі „метелики“ стають покручами, втрачаються навіки для рідного краю і, замість того, щоби служити своєму народові, робляться погноєм для культури народа-пана.²)

А коли взяти на увагу, що з села чи стації в місто ідуть здебільшого найщедріше обдаровані природою люди, то можна собі уявити, який страшний грабунок робить метрополія та яких лакузів та яничарів вона викохує.

І цього лиха зазнала Кубань. Школи початкові й середні — московські. А вищих шкіл і зовсім же не було, щоб Край не мав своїх лікарів, юристів, інженерів, освічених купців, фабрикантів і т. и. і щоби, таким чином, залишилося ширше поле праці для фаховців московських. Пройшовши початкову та середню московську школу, а може набувши по-за межами рідного краю й вищу освіту, чимало кубанців покинуло свій рідний край, роз'їхалося по просторах імперії. Скільки з тих, що розсіялися і цілою своєю душею віддалися Москві, запродалися, перевертнями стали, невідомо. Але між тими, що причастилися культури народа-пана і під час революції вернулися

¹) Так росіяне називають службу „іногородців“ московським інтересам. Иноді, замість „общее дело“, вони кажуть — „общерусское дело“, „общерусская культура“, „русская культура“.

²) Москва майже з кожного народу, яким вона володіла й володіє, висмоктала і в себе вбрала не одну розумову, взагалі духовну силу.

до-дому та між тими, що з Кубані й не виїздили, було дуже багато таких, що й не знали, де кінчається Москва, а де починається Кубань. Що не знали навіть, з чиєї „ласки“ опинилися на Кубані їхні діди та прадіди — запорожці, відкіля саме вони прийшли і до якого народу, до якої нації належать. Так їх душі було пограбовано, так їх було „образовано“. Справді, Москва добре попрацювала на Кубані! І коли прийшов час позбутися ярма, більшість місцевої інтелігенції вже не тільки цвенькала, а й всією своєю душею служила Денікіну. Навіть не було кому оборонити Краєву Раду, коли Денікін арештував її! Більше, — не хто, а свої ж таки помагали Денікіну і Раду арештовувати і Кулабухова вішати.

Колись існувало невільництво. Невільників набували чи то шляхом завоювання тієї чи іншої країни, чи то шляхом повернення в стан невільництва полонених під час війни, чи то, нарешті, невільників купували. Невільники набувалися для того, для чого зараз набувають коней та волів; права тих невільників були також самісінькі, якими користується робоча худоба; мова, на якій говорив із невільниками пан, це була мова батого. Перебування з роду-в-рід у стані невільництва приводило, до того, що в нещасних людей вироблялися певні особливості та звички, які є характерні лише для рабів: неуміння й небажання самому, самостійно про себе подбати, виявити якусь ініціативу, постійне сподівання, що про все по-

дбає пан,¹⁾ шалена ненависть до пана, страх перед паном (жива тварина завше боїться того, хто причиняє їй біль), скритість, лицемірство, показування різними способами панові своїй любови та відданости і нелюдяна, звіряча жорстокість розправи з тим же паном, коли обставини так складуться, що раб несподівано візьме гору над ним.²⁾

Оповідують, що в старі часи для того, щоби довідатися, хто з юрби полонених був невільник, не треба було їх про це розпитувати, а досить було добре ляснути батогом: зачувши цей ляск, невільники в ту ж мить падали ниць та простягали вперед руки (так взагалі раби показували свою покірливість та відданість).

Те, що робить неволя з окремими людьми, вона робить і з народом, котрий довго перебуває в неволі. Особливо кидаються в вічі

¹⁾ Московські селяне ці свої думки й надії висловлювали так: „уж барін приїдет, барін нас рассудіт“...

²⁾ Пояснити це можна, з одного боку тим, що за довгі віки рабства в душі раба збирається занадто багато ненависти, яка враз вибухає. Раб втрачає розум і всі, які в нього єсть, природні людські риси і піддається одному почуттю ненависти. З другого боку — перебування в стані невілництва позбавляє невільника можливости перестати бути дикуном чи напівдикуном, наблизитися духовно до рівня культурної людини. Що робить і як поводить раб, коли збунтується, ми бачили на власні очі в кінці 1917 та в 1918 рр., коли в бувшій Росії большевики зводили рахунки з поміщиками, інтелігенцією і взагалі, як вони казали, з „буржуями“.

тяжкі наслідки національної неволі, коли народ-пан поводить ся з підлеглим йому народом як із нижчим, як із таким, котрий має тільки служити та бути робочою худобою.

Яскравий приклад цього, дав нам Кубань. Козаки колись дуже любили волю. А пробули вони під московською владою якусь сотню років і що ж ми бачимо? Коли вибухла революція, чимало кубанців, замість того, щоби дбати про свій Край, схилили свої голови перед ненажерливим Молохом, склали на вівтар потвори величезну кількість матеріяльних дібр свого Краю, і навіть віддали своє життя, щоби відбудувати „тюрму народів“. А чому ж так сталося? А тому, що прийшов генерал Денікін, і ляснув батогом. А кубанці зачувши той ляск, простяглися ниць, а за другим ляском... потюпали „спасать Москву“.

І навіть ще й тепер, чимало кубанців не від того, щоби упасти ниць перед черговим „вождем“ московським, а де-хто з козаків ще й тепер дав свій, тяжко зароблений гріш у „казну“ „імператора Кирила“, чи в „казну“ Кутєпова.

І нічого не буде дивного в тім, що коли большевики падатимуть, а якийсь генерал лясне російським батогом, то багато кубанців „візьмуть під вис“ і поплентаються туди, куди їх поженуть.

Така сила звички. Такий є один із найстрашніших наслідків перебування одного народу в рабстві у другого.

Тому, коли якийсь народ хоче стати віль-

ним, незалежним, перше, що він повинен зробити, це навчитися шанувати самого себе. А ще треба зробити, щоб душа народа-невільника воскресла, ожила, треба, щоби дух його, пригнічений неволею, став знову сміливим та гордим, а воля, щоб стала, як криця, щоби могла вона одсіч та опір дати другій волі, волі того народу, що звик панувати. Бо доки душа народа-невольника буде тіпатися, як від корчія, зачувши ляск панського батога, доти йому не здобути волі, а як-що й довелося б здобути випадково, то він її не втримає. Раб, хоч би він і „козаком“ звався, на це не спроможеться...

III. ДЕ ВИХІД?

Боротьба за визволення. З того, що говорилося, видно, що то значить бути тому чи іншому краєві колонією. Коротко кажучи, для поневоленого народа це значить:

1) працювати не на себе, а на той народ, котрому колонія належить;

2) жити не так, як хочеш, не по своїх звичаях та обичаях, а так, як захочеться народові — панові;

3) ніколи не мати певности навіть у тім, що й жити чи хоч би животіти народ-пан не заборонить.¹⁾

¹⁾ Народ пануючий може населення колонії виморювати голодом, переселяти в якийсь інший край; витроювати горілкою чи сіфілісом й т. д. Усе це Московська влада не раз робила при царях, робить вона це й тепер.

Тому на питання: що ж робити? — може бути лише одна відповідь: скидати ярмо, розбивати кайдани неволі, вириватися на волю і боротися за незалежність свого краю.

А кому-кому, а Кубані це особливо потрібно. Бо не зробить вона цього, її населенню загрожуватиме або фізична смерть, або віковична служба, справка, неволя та поневіряння.

Московська „автономія“ та „федерація“. Серед кубанців є „мудрі“ люди, котрі кажуть: коли в Росії буде инша, не большевицька влада, то Кубані аж он як буде добре: Москва дасть Кубані автономію. — Так кажуть одні. — Кубань увійде в склад Російської Федеративної Республіки, як окремий штат, — кажуть другі.

Автономія — це право на самоврядування. Коли про якийсь край держави кажуть, що він користується правом завідувати де-якими своїми місцевими справами самостійно, без втручання центрального правительства, то це значить, що той край є автономний. Права такого краю можуть бути куценькі а можуть бути й широкі, в залежності від того, наскільки вперто населення тих прав добивається.

Федеративна республіка — це союз кількох окремих держав (штатів), з яких кожна має своє окреме правительство, але вся держава, цілий союз (федерація) має також і спільне, всесоюзне, центральне правительство, яке завідує лише де-якими справами, що торкаються цілої держави (напр., військовою справою, зно-

синами з іншими державами то-що). Як і при автономії, права окремих штатів союзної (федеративної) республіки можуть бути по своєму об'єму і дуже великі і зовсім малі. При справжній федерації це залежить від того, скільки саме окремі союзні держави (штати) знаходять можливим відступити своїх прав центральним органам управління (всесоюзному парламенту та центральному правительству). Розмір цих прав устанавлюється головним чином в той момент, коли де-кілька цілком самостійних держав складають договір про об'єднання, про утворення союзної (федеративної) держави.

Таким чином, бачимо :

1) що федеративна республіка утворюється через об'єднання окремих, самостійних держав в одну союзну державу ; значить, треба, щоб ці окремі, самостійні держави вже були, існували й захотіли об'єднатися ;

2) що всі держави, які входять в склад федеративної республіки, між собою рівні, мають у союзі однакові права.

Становище автономної частини держави цілком інше :

1) автономна область чи край не єсть рівноправним з іншими областями державі ;

2) не край, який стає автономним, передає частину своїх прав центральному правительству (як то буває при створенні федерації), а навпаки: центральне правительство, відступаючи перед силою, буває примушене ту чи

иншу частину своїх прав по управлінню віддати краєві, який автономії домагається.

Що для того чи іншого краю (для населення краю) вигідніше: бути автономною областю держави чи федеративною частиною, штатом у державі, побудованій на федеративних засадах? На це питання дати відповідь, яка годилася би на всі випадки, не можна. Все залежить від того, якою сумою прав користується та чи інша автономна область, чи той чи інший штат у федеративній державі. Може бути й так, що автономна область якоїсь держави буде мати більше прав, ніж окремі штати в якійсь іншій, федеративній державі.

Від цих міркувань перейдемо до Кубані.

Щиро чи не щиро говорять наші „автономисти“ та „федералисти“ про те, що добре б було Кубані залишитися в складі Росії, — невідомо. Та це й не цікаво. Цікаво щось інше, а саме: чи можливо здійснити те, про що вони говорять. Чи можна сподіватися, що Москва погодиться дати Кубані автономію? Або чи є які-небудь підстави для твердження, що Росія перетвориться в федеративну державу, і що Кубань у такій державі буде рівноправною з іншими штатами? ¹⁾

¹⁾ При федеративному устрою Росії штати могли би бути, скажім, такі: Московщина, Сибір, Туркестан, Дон, Україна, Білорусь, Кубань, Грузія, Азербейджан, Армения, Республіка гірських народів, може ще якісь інші.

Царська Росія межувала та краяла територію Кубані, визискувала населення її в різні способи й до-схочу; большевицька Росія пішла ще далі: робить те, що робила царська влада, та, крім того, просто фізично винищує козаків. А далі що буде? Угадати не можна, але не забуваймо про те, що козацтво вже відслужило Росії свою службу і тепер воно їй не потрібне, що козацтво, було потрібне Росії колись, коли Кубань була з краю імперії. І на Запорозьке Військо Москва не зазіхала до того часу, поки воно відгороджувало собою Москву від татар та турків. А дійшла Москва до Чорного моря, а Запорозьке Військо опинилося в запіллю, в середині Московського царства, Запорозжя було зруйновано.

Москві тепер потрібне якесь „Афганістанське Казачье Войско“ або Єфратське, а не Кубанське, Донське чи Уральське. Москву тепер цікавлять Персія, Афганістан, Китай та Індія. І треба сподіватися, що, як колись запорозців було почасти повернено в кріпаки, а почасти переселено на Кубань, так тепер кубанських козаків буде почасти „розкозачено“, а почасти розігнано та переселено.

Помилування не буде.

І всі ті, хто закликає кубанців „федеруватися“ з Московією або сподівається „автономії“, яку ніби Кубані дасть Москва, або не читали історії Московщини та історії її колоній (України, Дона, Кубані та інших) і щиро

помиляються, або ж хитруни, що, розраховують на несвідомість мас та висовують фантастичні плани та проєкти, які — що й казати — Москві аж он як вигідні, але інтересам Кубані не відповідають.

Не забуваймо ще про одне: большевики цілковито зруйнували господарство С. С. С. Р. і коли вони пощезнуть, а майбутня не большевицька Росія лишиться в теперішніх межах, то правительство російське, яке б воно не було — царське, чи республіканське — заходиться відбудовувати та налагоджувати господарство в першу чергу метрополії — Московщини, а робитиме воно це за рахунок колоній, а в тім числі й Кубані. А може майбутнє правительство російське заходиться ще й „возстановлівть“ Росію в колишніх межах, тоб-то завойовувати народи, що вже вирвалися на волю, а з козаків — чого доброго — знову буде зроблено „верних слуг“ чи може ще й оборонців „престол-атєчества“ ...

Але, що буде, те побачимо, а тепер єдине, про що треба думати, це про шляхи до визволення Кубані з під влади советської Москви.

Чи може жити Кубанський край без Москви? Природні багатства Кубані, розмір її території, здібности та працездатність населення — все говорить за те, що Кубань без Москви не загине. Вона може здобути в себе дома майже все, що потрібно для нормального існування населення; вона матиме

за що придбати все те, чого в неї невис-
чатиме; населення її цілком здібне державне
життя творити, ним управляти.

Але чи матиме Кубань силу, щоб визволи-
тися на волю та оборонитися від Москви?

Союз із народами, котрі, як і Кубань,
Москвою поневолені, котрі рвуться і вирвуться
з комуністичного „раю“ та котрі за рахунок
Кубані жити не лагодяться, у цім її поря-
тунок.

Шукати таких союзників треба вже тепер.

І треба бути готовим і до тяжкої боротьби
і до великих жертв, бо Москва такої колонії,
як Кубань, добровільно не зречеться.

